

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح الحاق یک تبصره به ماده (۳) قانون وظایف و اختیارات رئیس قوه قضائیه»

مقدمه

بر اساس ماده (۳) قانون وظایف و اختیارات رئیس قوه قضائیه «دولت موظف است لوایح قضایی را که توسط رئیس قوه قضائیه تهیه و تحویل دولت می‌شود، حداکثر ظرف مدت سه ماه تقدیم مجلس شورای اسلامی نماید». از آنجا که معمولاً مهلت سه ماهه مذکور مراعات نمی‌شود، جمعی از نمایندگان مجلس طرحی را به مجلس ارائه کرده‌اند که بر اساس آن در صورتی که مهلت مذکور مراعات نشود، رئیس قوه قضائیه رأساً لایحه قضایی را به مجلس تقدیم می‌کند. در ادامه به جوانب این طرح اشاره می‌شود.

بررسی طرح

طبق اصل هفتاد و چهارم قانون اساسی «لویح قانونی پس از تصویب هیئت وزیران به مجلس تقدیم می‌شود و طرح‌های قانونی به پیشنهاد حداقل ۱۵ نفر از نمایندگان، در مجلس شورای اسلامی قابل طرح است». بر این اساس آغاز فرآیند تصویب قوانین با ارائه طرح توسط حداقل ۱۵ نفر از نمایندگان و یا ارائه لایحه توسط هیئت وزیران می‌باشد. علاوه بر این دو طریق، قانون اساسی ارائه طرح توسط شورای عالی استان‌ها را نیز در اصل یکصد و دوم قانون اساسی پیش‌بینی نموده است.^۱ با وجود این، قانون اساسی برای قوانینی که دارای موضوعات قضایی هستند، شأن خاصی را قائل شده و در مورد آن حکم ویژه‌ای را بیان داشته است. در اصل یکصد و پنجاه و هشتم قانون اساسی، یکی از وظایف رئیس قوه قضائیه «تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی» اعلام شده است. بر این اساس، لوایح قضایی توسط قوه قضائیه تهیه می‌شود. این نکته باید مورد توجه قرار گیرد که هیئت وزیران رأساً اختیار تقدیم لایحه قضایی را به مجلس ندارد. اگرچه این اصل بیانگر چگونگی تقدیم این لوایح به مجلس نیست، لکن آنچه تاکنون مورد عمل بوده نیز این است که لوایح قضایی توسط قوه قضائیه تهیه شده و از طریق دولت و پس از تصویب هیئت وزیران، به مجلس تقدیم می‌شود. در قوانین مختلف از جمله بندهای «الف»، «و» و «ی» ماده (۲۱۱) و نیز ماده (۲۱۲) قانون برنامه پنجم توسعه - مصوب ۱۳۸۹ - نیز به این امر تأکید شده که «قوه قضائیه موظف است ... لایحه ... را تهیه و از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید».

مشکلی که در حال حاضر وجود دارد این است که برخی از لوایحی که توسط قوه قضائیه تهیه شده و به دولت ارائه می‌شود تا به مجلس تقدیم گردد، در دولت باقی مانده و به مجلس ارائه نشده است. چراکه دولت نیز مجدداً اقدام به بررسی این لوایح کرده و معمولاً تغییراتی را در آنها به عمل می‌آورد و گاه اعمال این تغییرات زمانبر بوده و مدتی طولانی را به خود اختصاص می‌دهد. البته این بررسی‌های کارشناسی نیز قابل توجیه و بلکه ضروری به نظر می‌رسد. چراکه اولاً در لوایح تقدیمی قوه قضائیه، معمولاً امور غیرقضایی وجود دارد که اقتضای بررسی کارشناسی در دولت را دارد، از قبیل امور بودجه‌ای و مالی که جهت هماهنگی با امور بودجه کل کشور لازم است توسط دولت بررسی شود. این نکته نیز حائز اهمیت است که طبق نظر تفسیری شورای نگهبان «هرگونه تغییر مربوط به امور قضایی در

۱. اصل یکصد و دوم قانون اساسی: شورای عالی استان‌ها حق دارد در حدود وظایف خود طرح‌هایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی پیشنهاد کند. این طرح‌ها باید در مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

این‌گونه لوایح فقط با جلب موافقت رئیس قوه قضائیه مجاز می‌باشد.^۱ از مفهوم این نظریه استنباط می‌شود که اولاً تغییر در لوایح قضایی توسط دولت مجاز بوده و نمی‌توان دولت را در این امر مورد مؤاخذه قرار داد و ثانیاً در صورتی که تغییر مربوط به امور قضایی باشد، باید برای اعمال آن نظر موافق رئیس قوه قضائیه جلب شود.

به‌موجب طرح ارائه شده تبصره زیر به ماده (۳) قانون وظایف و اختیارات رئیس قوه قضائیه الحاق می‌شود «در صورتی که دولت در مدت مذکور از تقدیم لایحه به مجلس خودداری نماید، رئیس قوه قضائیه مستقیماً لایحه را به مجلس ارسال می‌نماید و در این صورت دولت می‌تواند نظرات خود را ضمن رسیدگی به لایحه در کمیسیون‌ها یا صحن علنی مجلس مطرح نماید».

طرح پیشنهادی در صدد رفع ایراد عدم ارائه لوایح قضایی توسط دولت بدون دلیل موجه است. البته ایراداتی در طرح وجود دارد که باید رفع شود.

با توجه به تفاوت موضوع و حجم لوایح نمی‌توان دولت را مکلف کرد که در تمامی موارد لوایح تقدیمی را ظرف سه ماه بررسی کرده و به مجلس تقدیم نماید. همچنین نمی‌توان گفت که دولت مطلقاً نمی‌تواند لوایح قضایی را مورد بررسی کارشناسی قرار دهد.

از سوی دیگر اگر لایحه‌ای که توسط قوه قضائیه تقدیم مجلس می‌شود دارای بار مالی باشد باید طریق تأمین منابع مالی مورد نیاز نیز در آن مشخص شده باشد. با توجه به موارد فوق پیشنهاد می‌شود متن ماده (۳) و تبصره پیشنهادی به شکل زیر اصلاح شود:

«ماده (۳)

دولت موظف است لوایح قضایی را که توسط رئیس قوه قضائیه تهیه و تحویل دولت می‌شود، حداکثر ظرف مدت ۶ ماه تقدیم مجلس شورای اسلامی نماید. این مهلت با توجه به حجم لوایح و با درخواست دولت و موافقت مجلس شورای اسلامی قابل تمدید است.

تبصره «۱» - در صورتی که دولت در مدت مذکور از تقدیم لایحه به مجلس خودداری نماید، رئیس قوه قضائیه می‌تواند لایحه را مستقیماً به مجلس ارسال نماید و در این صورت دولت می‌تواند نظرات خود را ضمن رسیدگی به لایحه در کمیسیون‌ها یا صحن علنی مجلس مطرح نماید.

تبصره «۲» - لوایح قضایی که به‌طور مستقیم توسط قوه قضائیه به مجلس تقدیم می‌شود اگر به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد».

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه به مواردی که مطرح شد تصویب طرح با اصلاحات پیشنهادی توصیه می‌شود.

---

۱. نظر تفسیری شورای نگهبان در پاسخ به پرسش‌های رئیس قوه قضائیه در خصوص لوایح قضایی شماره ۷۹/۲۱/۱۰۶۵ مورخ ۱۳۷۹/۷/۳۰؛
۱. فرق لوایح قضایی و غیرقضایی مربوط به محتوای آن است و محتوای لوایح قضایی را فصل یازدهم قانون اساسی به‌ویژه اصول یکصد و پنجاه و هشتم و یکصد و پنجاه و نهم و موضوعات مربوط به آنها در اصول دیگر فصل یازدهم و سایر اصول مربوط به امور قضایی معین می‌کند.
۲. هیئت دولت نمی‌تواند مستقلاً لایحه قضایی تنظیم نموده و آن را به مجلس شورای اسلامی جهت تصویب نهایی ارسال نماید.
۳. لوایح قضایی که توسط رئیس قوه قضائیه تهیه و به دولت ارسال می‌شود، به مجلس شورای اسلامی تقدیم می‌گردد. هرگونه تغییر مربوط به امور قضایی در این‌گونه لوایح فقط با جلب موافقت رئیس قوه قضائیه مجاز می‌باشد».